

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף עג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה ההבדל בין "טרשא דר"ח" לסוגיית "מוליך חבילה"?

אדם שהולך חבילה ממקום שנמכר בזול למקום שנמכר ביוקר, וכו', אחריות המוכר מותר, כיון שאין כאן הלוואה עד שעת המכירה, אם באחריות לוקח, הרי יש כאן הלוואה במקום הזול, ומשלם כמקום היוקר ויש כאן ריבית.

לעיל דף סה, א למדנו בסוגיית "טרשא" שרב חמא התיר את הטרשא שנהג בה, הנושא בטרשא דרבי חמא, כפי שביאר רש"י, שלקחו מרב חמא סחורה במקום הזול והתחייבו לשלם כמקום היוקר, האחריות הייתה על רב חמא עד שעת המכירה. ומבואר בגמ' שהיתר מחמת שהיה ללוקחים רווח של "מוכסא" ו"שוקא". שם (עיונים על הדף) השארנו את הנידון מה ההבדל בין הסוגיות לדף עג, ועתה צריך ללבן מדוע בסוגיא של טרשא דרבי חמא, נזקקו להתיר מחמת הנאת "מוכסא" ו"שוקא", ואילו בסוגיית לפנינו במוליך חבילה כאשר אחריות על המוכר מותר, ולא ביארו עוד טעמים.

אמנם בהמשך דברי הגמ' בינדון של חמרים, התירו כאשר יש הנאה נוספת לחמרים או מחמת שהם נראים כעשירים, או שיש להם הנחה נוספת וכד', אבל בסוגיא זו נחלקו רש"י ותוס' על מי האחריות, האם על המוכר (שיטת תוס') או על הלוקח (שיטת רש"י). ובאמת צ"ע אם האחריות על הלוקח מדוע חמרים מותר, הרי להדיא בגמ' לפנינו שאסור. (תוס' שאלו קושיא זו בהסתמך על הסוגיא של טרשא דרבי חמא. ועי' במהר"ם שיף, ובביאור שיטת רש"י מדוע מותר אף באחריות לוקח, עי' בשיטת הרשב"א ובפירושי הר"ח שהובא כמעט בכל הראשונים)

הבעל המאור, לאחר שמביא את דברי רש"י בסוגיית טרשא דרב חמא שהאחריות הייתה על המוכר, א"כ שואל הבעל המאור מהסוגיא שלנו, הרי אחריות מוכר מותר, ומדוע נזקקו לטעם מוכסא ושוקא.

שיטת הבעל המאור, שבנידון בטרשא דרב חמא באמת האחריות הייתה על הלוקחים, ולא על רב חמא ולכן נזקקו להיתר בגמ' של מוכסא ושוקא, מחמת דברי הסוגיא שלנו שמבואר שאחריות לוקח אסור. נראה בביאור דבריו, כאשר מדובר באחריות לוקח יש ריבית שהרי לקח בזול ופרע ביוקר, אך בטרשא דרב חמא מותר כיון ששמו של רב חמא מתייחס לסחורה ואינם משלמים ביוקר מחמת המתנת המעות אלא על השימוש בשמו של רב חמא.

הרמב"ן תמה על שיטתו של הבעל המאור, שהרי אם אחריות לוקח יש כאן ריבית גמורה של מאה במאה חמישים, הפתרון של המוכס ויולי רק באמת אם המוכס היה גובה מהם את הסכום שהתחייבו לתת לרב חמא, ולא משמע כך. ונשאר הרמב"ן שאחריות לוקח זה ריבית גמורה, וביאר את טרשא דר"ח שהאחריות על המוכר כדברי רש"י.

וביאר הרמב"ן שהחילוק בין הסוגיות, בסוגיא שלנו אמר למוכר שיתן לו את ערך המקום היוקר, ואם יוכל להרוויח יותר ע"י טורחו ועמלו, מותר. כיון שהאחריות היא על המוכר עד שעת המכירה וא"כ הלוואה תהיה רק בזמן היוקר, ויש לו שכר על טורחו מה שיעשה יותר. אמנם יתכן שלא ירוויח, אך היות ויש צד שירוויח זה מוגדר לשכר עמלו ומותר. אבל בטרשא דר"ח, אמנם הם היו שלוחיו של ר"ח, אבל כל מה שיהיו יתנו לרב חמא, והם אינם נוטלים מאומה בשכר עמלם, ודבר זה נראה כרובית כפי שאמרו (סו, א) אין מושבים חנווני לחמצית שכר, אא"כ נתן לו שכר כפועל בטל. וההיתר בסוגיא של רב חמא זה רק מחמת "מוכסא" ו"שוקא", אנה שכרם ועמלם.

שיטת הריטב"א, אמנם אחריות מוכר מותרת, כפי המבואר בסוגיא לפנינו, אבל היות והלוקחים מרב חמא טרחו ועמלו להעביר את הסחורה למקום היוקר, ואמת כפי שביאר רש"י שהלוואה היא רק בזמן המכירה, אבל יש לדון כאן מצד ריבית מקודמת שהרי הם עמלים לרב חמא ע"מ לקבל הלוואה, ע"ז ביארו משותר מחמת מוכסא ושוקא, היות והם טורחים בעבור עצמם ולא בעבור ההלוואה. ועיי"ש שהביא כדברי הבעל המאור ועוד.

בביאור שיטת הבעל המאור הג"ל, שבטרשא הג"ל, שבטרשא דרב חמא מותר למרות שהאחריות היא על הלוקח, כיון שיש היתר של מוכסא ושוקא. צריך ללבן ולהבין, ובשורש הדברים יהיה אולי לבאר את שיטת רש"י בחמרים בסוגיא לפנינו.

כמבואר יש ב' בעיות של ריבית א. הלוואה במקום הזול ותשלום במקום היוקר. ב. טירחה שנעשית ע"מ לקבל את הלוואה. לפי רש"י ודעימ'י' מבואר היטב מדוע אין את החששות. א. הלוואה היא במקום היוקר כך בסוגיא שלנו, באחריות מוכר. ב. צד בדברי רב חמא. ב. התשלום על הטירחא זה המוכסא ושוקא. וכך ביארו תוס' אצלנו במוליך חבילה שנתן לו דמי עמלו ומזונו.

אבל לשיטת הבעל המאור, שבטרשא דר"ח מותר אף באחריות לוקח, יש כאן הלוואה שנטל במקום הזול ופרע במקום היוקר, לכך ביאר הבעה"מ, שמוכסא ושוקא מתיר דבר זה. אבל עדיין צריך להשכיל ולברר, היכן נעלמה הבעיה של "טירחה", הרי למדו כשם ששאל הרמב"ן אין מושבין חנווני לחמצית שכר, והבעיה היא משום הטירחא.

שאלה זו, יש לעיין היטב האם היא שאלה, ונבאר, אך מחמת קוצר היריעה, נקדים ונאמר שלשיטת רש"י בחמרים שמותר אף כאשר האחריות היא הלוקח, יש לברר נושא

זה, ויתכן שיש כאן תירוץ וישמע חכם יוסיף לך. כאשר אנו עוסקים באחריות המוכר, דנו בגמ' והראשונים, אם הוא מתעסק בשביל המוכר יש כאן טירחה לצורך הלוואה וכו' לכך ביארו שהעמיד לו דמי עמלו ומזונו, וכד'. אך כאשר יש כאן הלוואה שהכל באחריות לוקח, אין כאן טירחה, שהרי בשלו הוא טורח ובשלו הוא מוכר, יש כאן אך ורק בעיה של ריבית מחמת יוקר זול, ולא משום טירחה. א"כ נמצאנו למדים ששיטת הבעל המאור שהעמיד באחריות לוקח יש רק בעיה אחת של ריבית. (אמנם יש לדון שאף בכה"ג מוגדר שטורח לצורך המלווה שהרי עמל כדי ללוות, וא"כ יהיה במשמע שלשיטת הבעל המאור לא חששו באופנים מסויימים לטירחה. ואכמ"ל.)

סיכום הדף

נושא היום: מוליך חבילה. חמרים. פרדיסא. היתר בתשלום מראש

אדם שהולך חבילה ממקום שנמכר בזול למקום שנמכר ביוקר, **ואמר לו חברו** תן לי, ואשלם לך כערך של המקום שנמכר ביוקר. אם החבילה **באחריות המוכר** מותר, כיון שאין כאן הלוואה עד שעת המכירה, אך אם **באחריות לוקח**, הרי יש כאן הלוואה במקום הזול, ומשלם כמקום היוקר ויש כאן ריבית.

הולך פירות ממקום הזול למקום היוקר, ביקש חברו ע"מ לתת לו פירות שנמצאים במקום היוקר, **אם יש לו** זה פסקה המותרת של סאה בסאה וב"ש לו" הקילו, אם **אין לו** אסור, שהרי בשכר המתנת המעות נתן לו כמקום היוקר.

חמרים שנטלו הלוואה מבעלי בתים שבמקומם נמכרת סחורה ביוקר, ופרעונו החוב יהיה בתשלום פירות שביאו ממקום הזול **וינתנו לבעלי בתים** בערך של מקום הזול, נמצא שבעלי הבתים יקבלו בפרעונו החוב פירות בערך גבוה יותר מהמעות שנתנו.

מותר לעשות כך **לר"פ**, משום שנהג לחמרים להיות שלוחים של בעלי הבתים כיון שהם מרווחים שנראים כבעלי ממון. **לדעת רב אחא בריה דרב איקא**, משום שנותנים להם הזולה כאשר יודעים שהם מוכרים את הסחורה בערך הזול. **הנפק"ם** בסוחר חדש, שאמנם נראה כעשיר, אך לא יתנו לו הנחה. (עי' רש"י ותוס' אחריות על מי) **בעיה של רב** התבואה הייתה ביוקר, נתן לחמרים מעות שיקנו לו סחורה במקום הזול, **רב קיבל על עצמו** את אחריות הדרך, ונטל מהם כמות סחורה בערך יותר יקר מהמקום ששם רכשו, אך יותר זול מעמלו של רב. **ולפי המבואר** לעיל שדני חמרים מותר, היה לרב לקבל את הסחורה בדיוק כמו מקום הזול, אך **אדם חשוב** צריך להחמיר על עצמו.

שאל רבי אסי את רי"ח, האם ההיתר בחמרים הוא מחמת שכיחות הסחורה, או בכל סחורה היתרו. **אמר רי"ח** שרבי לא התיר לרבי ישמעאל ברבי יוסי לעשות כך בכלי פשתן. **וי"א** שלא התיר לו בחתיכות מתכת.

רב אסר לרכוש יין בזמן שהענבים הם עדיין על העץ, כיון שהיין יותר יקר מהענבים, והמעות הם בתורת הלוואה ויש כאן ריבית בזמן שיקבל את היין היקר. **לדעת שמואל** מותר כיון שיכול להיות קלקול בעצים ויפסיד הקנה את ההשקעה, אין כאן ריבית כיון שמקבל על עצמו הפסד. **וביאר רב שימי בר חיא** שרב מודה לשמואל שמותר באופן שעבודת הפרדס היא בשוורים, שיש חשש קלקול ברור.

אמר שמואל לבעלי הקרקע שנתנו קרקע לארסי, ובנוסף נתנו את הזרעים, שיעשו פעולה בגוף הקרקע ויקנו בה חלק, וכאשר יתנו להם הארסים יותר מחמת הלוואת הזרעים זה לא יוגדר סאה בסאה, אלא כמתורה לזכות שקנה בקרקע.

שומרי השדות נקבע תאריך התשלום לשמירתם, והתעכבו בעלי השדות בתשלום, ונתנו תוספת לשומרים, **אמר רבא** לשומרים תעזרו בפעולת השדה כדי שהתוספת לא תהיה כאגר נטר, אלא כתשלום על העזרה.

במקומו של רבא, נהגו לסלק את הארסי מהקרקע בניסן ולגבות ד' סאה, רבא השאיר את הארסי בקרקע עד איר, וגבה ו' סאה, **אמר לו** שיש חשש של ריבית מחמת הארכת הזמן, **אמר להם** שהזמן הוא באיר ושאר האגנים מסלקים לפני הזמן, ובזמן הנוסף התבואה משתבחת וע"ז נוטל יותר סאין.

רב מרי בר רחל קיבל בית בתורת משכונ מגוי, דר בר מרי בבית, הנוכרי מכר את הבית לרבא, לאחר שתמה השנה **בא רב מרי לרבא** לשלם לו דמי שכירות ואמר לו שעד עתה לא בא כיון שסתם משכונ לשנה ולא יכל הגוי למכור לך, מעתה קבל דמי שכירות. **אמר רבא** לו הייתי יודע שאתה נמצא בקרקע בתורת משכונ לא הייתי קונה, אך עתה אדון כדני הגויים, ולא אגבה ממך דמי שכירות עד שישלם הנוכרי את חובו.

ואין כאן חשש ריבית כיון שרבא לא היה חייב מאומה.

היו מהחכמים שנתנו מעות בתשרי לצורך רכישת היין שיטלו בטבת, נמצא שיש כאן חשש ריבית שהמוכר קיבל מעות וקיבל על עצמו אחריות בזמן שלא יצא השער. **ביאר רב אשי לרבא מברוש** שאין כאן חשש כיון שהקונים רכשו יין ולא חומץ כבר בתשרי, ויין שהוא טוב אינו מחמיץ, אח"כ רק נוטלים את מה שהם כבר קנו.

רבינא נתן לבוצרי היין מעות כדי לקבל עבורם יין, לא חשש לפסיקה כיון שנתן להם שכר שיצא, אך הן הוסיפו לו מידת יין, **אמר לו רב אשי** שאין בכך חשש כיון שהם הוסיפו בתורת מתנה ולא בהוספה על המתנות. (ועי' רש"י ותוס' שאין כאן חשש של ריבית מאוחרת כיון שלא פירשו.) **והתיר רב אשי לרבינא** לרכוש יין מהבוצרים אף שאינם בעלי הקרקע, כיון שבעלי הקרקע ברחו מאחר ולא שילמו את מס המלך, והמלכות אמרה מי שמשלם את המס רשאי לאכול, **ומדינא דמלכותא דינא** אין כאן חשש גדל.

אמר ר"פ לרבא, יש מהחכמים ששילמו מס המלך עבור אנשים שלא שילמו ועתה הם משתעבדים בהם יותר, **אמר לו רבא ע"פ דברי רב ששת** ששטר עבדות נמצא ביד המלך והם חייבים למלך, ומי שישלם למלך יכול להשתעבד במי שלא שילם וממילא מצד דינא דמלכותא.

רב סעורם אחיו של רבא תפס אנשים שחמרים לגוונים כדי שיהיו גוונים של רבא, **אמר לו רבא** "לעולם בהם תעבדו ובאחיכם" כאשר הם גוונים אסור להשתעבד בישראל, אולם כאשר אינם גוונים מותר.